

QO'QON DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI
ILMIY XABARLARI
(2025-yil 2-son)

PEDAGOGIKA
PEDAGOGY

TARIXIY YONDASHUV KONSEPSIYASI VA UNING PEDAGOGIKADAGI O'RNI

Turdaliyeva Dildora Alisher qizi
Andijon davlat universiteti tadqiqotchisi

Abstrakt. Tarixiy yondashuv pedagogikadagi fundamental metodologik nuqtai nazar bo'lib, ta'lim tizimlari, nazariyalari va amaliyotlari vaqt o'tishi bilan qanday rivojlanganligini chuqur tushunish imkonini beradi. Tarixiy, madaniy va ijtimoiy ta'sirlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tahlil qilish orqali bu yondashuv o'qituvchilar, tadqiqotchilar va siyosatchilar uchun qimmatli tushunchalarni taqdim etadi. U zamonaviy ta'lim muammolari va innovatsiyalarini xabardor qilish uchun o'tmishdagi o'zgarishlarni sharhlash uchun asos yaratadi. Ushbu maqolada tarixiy yondashuv tushunchasi, uning pedagogikadagi ahamiyati, o'qitish va o'qitishdagi amaliy qo'llanilishi o'rganilib, uning madaniy merosni asrab-avaylash, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va o'quv dasturlarini ishlab chiqishda rahbarlik qilishdagi roli ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: tarixiy yondashuv, pedagogika, ta'lim nazariyalari, o'quv dasturlarini ishlab chiqish, madaniy meros, tanqidiy fikrlash

ПОНЯТИЕ ИСТОРИЧЕСКОГО ПОДХОДА И ЕГО РОЛЬ В ПЕДАГОГИКЕ

Абстрактный. Исторический подход — это фундаментальная методологическая перспектива в педагогике, которая обеспечивает глубокое понимание того, как образовательные системы, теории и практики развивались с течением времени. Анализируя взаимосвязи между историческими, культурными и социальными влияниями, этот подход дает ценную информацию педагогам, исследователям и политикам. Он обеспечивает основу для интерпретации прошлых достижений с целью информирования о современных образовательных проблемах и инновациях. В данной статье рассматривается концепция исторического подхода, его значение в педагогике и его практическое применение в преподавании и обучении, при этом подчеркивается его роль в сохранении культурного наследия, развитии критического мышления и руководстве разработкой учебных программ.

Ключевые слова: исторический подход, педагогика, образовательные теории, разработка учебных программ, культурное наследие, критическое мышление.

THE CONCEPT OF THE HISTORICAL APPROACH AND ITS ROLE IN PEDAGOGY

Abstract. The historical approach is a fundamental methodological perspective in pedagogy that provides a deep understanding of how educational systems, theories, and practices have developed over time. By analyzing the interrelationships between historical, cultural, and social influences, this approach provides valuable insights for educators, researchers, and policymakers. It provides a framework for interpreting past developments to inform contemporary educational challenges and innovations. This article explores the concept of the historical approach, its importance in pedagogy, its practical application in teaching and learning, and its role in preserving cultural heritage, fostering critical thinking, and guiding curriculum development is highlighted.

Keywords: historical approach, pedagogy, educational theories, curriculum development, cultural heritage, critical thinking

Kirish. Tarixiy yondashuv - bu hodisalar, tushunchalar va amaliyotlarni tarixiy kontekstda tekshiradigan metodologik nuqtai nazardir. Pedagogikada bu yondashuv ta'lim nazariyalari, tizimlari va amaliyotlarining vaqt o'tishi bilan rivojlanishini tushunish uchun muhim ahamiyatga ega. U o'qituvchilar, tadqiqotchilar va siyosatchilarga ijtimoiy, madaniy va falsafiy o'zgarishlar ta'limni qanday shakllantirganini va tarixiy tushunchalar zamonaviy va kelajakdagi ta'lim amaliyotlarini qanday boshqarishi mumkinligini tahlil qilish imkonini beradi. Ushbu insho tarixiy yondashuv tushunchasi, uning ahamiyati va pedagogikada qo'llanilishini o'rganadi.⁶⁵

Tarixiy yondashuv o'tmishni anglash bugungi kunni talqin qilish va kelajakni shakllantirish uchun zarur, degan g'oyaga asoslanadi. Bu usul g'oyalar, hodisalar va amaliyotlarning xronologik rivojlanishini o'rganishni o'z ichiga oladi, ular naqshlar, sabablar va ta'sirlarni ochib beradi. Pedagogikada ta'lim tizimlari, usullari va falsafalari jamiyat ehtiyojlari, madaniy ta'sirlar va siyosiy o'zgarishlarga javoban qanday rivojlanganligini tekshirishni o'z ichiga oladi. Bu yondashuv tarixiy faktlarni hujjatlashtirish bilan cheklanmaydi; shuningdek, ushbu faktlar yuzaga kelgan kontekstni tanqidiy tahlil qiladi. Masalan, ma'rifat davrida diniy ta'limdan dunyoviy ta'limga o'tishni tushunish o'sha davrdagi kengroq madaniy va intellektual harakatlarni o'rganishni taqozo etadi. Ta'lim amaliyotlarini tarixiy kontekstda joylashtirish orqali tarixiy yondashuv ularning ahamiyati va ta'sirini nozik tushunishni ta'minlaydi.

Tarixiy yondashuvning pedagogikadagi o'rni

Tarixiy yondashuv pedagogikada tarbiyaviy fikr va amaliyotning rivojlanishi haqida tushuncha berish orqali hal qiluvchi rol o'ynaydi. U o'qituvchilar va tadqiqotchilarga mavjud tizimlarning kelib chiqishini tushunishga, mustahkam tamoyillarni aniqlashga va muvaffaqiyatli amaliyotlarni zamonaviy ehtiyojlarga moslashtirishga yordam beradi.⁶⁶ Quyida pedagogikada tarixiy yondashuvning asosiy rollari keltirilgan:

⁶⁵ Геращенко Н. В., Геращенко И. Г. Роль содержательно-исторического подхода в педагогике спорта // Научно-спортивный вестник Урала и Сибири. – 2018. – №. 3. – С. 65.

⁶⁶ Кошкина Е. А. Понятийно-терминологический аппарат педагогики как предмет историко-педагогического исследования

1. *Ta'lim nazariyalari evolyutsiyasini kuzatish.* Ta'lim nazariyalari ular paydo bo'lgan ijtimoiy-siyosiy va madaniy kontekstlarning chuqur ta'sirida. Tarixiy yondashuv pedagoglarga ushbu nazariyalarning kelib chiqishi va rivojlanishini kuzatish imkonini beradi, ularning dolzarbligi va qo'llanilishini chuqurroq tushunish imkonini beradi. Masalan, XX asr boshlarida Jon Dyui tomonidan qo'llab-quvvatlangan ilg'or ta'lim harakati tajribaviy o'rganish va talabalarga yo'naltirilgan ta'limga urg'u berdi. Uning tarixiy kontekstini - sanoatlashtirishning yuksalishi va demokratik g'oyalarni o'rganish orqali o'qituvchilar uning talabalarni demokratik jamiyatda faol ishtirok etishga tayyorlashga qaratilganligini qadrlashlari mumkin. Bu tushuncha Dyui tamoyillarini zamonaviy ta'lim muammolariga moslashtirish haqida ma'lumot berishi mumkin.⁶⁷

2. *Tarixiy hodisalarning ta'limga ta'sirini tushunish.* Asosiy tarixiy voqealar ko'pincha ta'lim amaliyotida sezilarli o'zgarishlarga olib keladi. Urushlar, inqiloblar va ijtimoiy harakatlar tarixan ta'lim tizimining maqsadlari va tuzilishiga ta'sir ko'rsatdi. Masalan, sanoat inqilobi ishchilarni asosiy savodxonlik va hisoblash ko'nikmalari bilan qurollantirish uchun ommaviy ta'lim tizimini rivojlantirishni talab qildi. Xuddi shunday, Qo'shma Shtatlardagi fuqarolik huquqlari harakati ta'limda tenglikka erishishga qaratilgan muhim islohotlarga olib keldi. Ushbu tarixiy voqealar va ularning ta'limga ta'sirini o'rganish orqali tarixiy yondashuv pedagoglarga ta'lim va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunishga yordam beradi. Unda ta'lim jamiyat ehtiyojlariga qanday javob berishini va o'z navbatida jamiyat taraqqiyotini shakllantirishini ta'kidlaydi.

3. *Madaniy va tarixiy merosni asrab-avaylash va jonlantirish.* Madaniy va tarixiy merosni saqlash va etkazishda ta'lim muhim rol o'ynaydi. Tarixiy yondashuv o'qituvchilarga an'anaviy bilimlar, qadriyatlar va amaliyotlarni aniqlash va o'quv dasturiga kiritish imkonini beradi. Misol uchun, mahalliy bilim tizimlarini zamonaviy ta'limga integratsiya qilish madaniy qadrlashni rivojlantirishi va turli nuqtai nazarlarni rivojlantirishi mumkin.⁶⁸ Bundan tashqari, tarixiy yondashuv turli madaniyatlar va davrlarning ta'lim an'analari va amaliyotlarini o'rganish muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu global istiqbol pedagogik amaliyotni boyitadi va inklyuziv va madaniy jihatdan sezgir ta'lim tizimlarini rivojlantirishni rag'batlantiradi.

4. *Axborotlashtirish siyosati va o'quv dasturlarini ishlab chiqish.* Tarixiy tahlil siyosatchilar va o'quv dasturlarini ishlab chiquvchilar uchun qimmatli tushunchalarni beradi. O'tmishdagi muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizliklarni o'rganib, ular o'tmishdagi xatolardan qochib, zamonaviy muammolarni hal qiladigan siyosat va o'quv dasturlarini ishlab chiqishlari mumkin. Masalan, an'anaviy ta'lim tizimlarida yo'l-yo'riqli o'qitishning kamchiliklarini tahlil qilish, o'qitishning interfaol va o'quvchiga yo'naltirilgan usullarini ishlab chiqishga olib keldi. Tarixiy yondashuv, shuningdek, kontekstga xos siyosatlarning muhimligini ta'kidlaydi.

//Образование и наука. – 2012. – №. 5. – С. 83-95.

⁶⁷ Williams, Morgan K. "John Dewey in the 21st century." *Journal of Inquiry and Action in Education* 9.1 (2017): 7.

⁶⁸ Jaxongirovna U. G. NOYOB MADANIY MEROS OBYEKTALARI TARIXDAN SO 'ZLOVCHI MASKAN SIFATIDA //PEDAGOGICAL REFORMS AND THEIR SOLUTIONS. – 2024. – T. 2. – №. 1. – С. 58-62.

Mahalliy madaniyatlar va tarixlar ta'lim ehtiyojlarini qanday shakllantirishini tushunish siyosat va o'quv dasturlari tegishli va samarali bo'lishini ta'minlaydi.⁶⁹

5. *Tanqidiy fikrlash va tarixiy ongni rivojlantirish.* Tarixiy yondashuv talabalarni tarixiy dalillarni tahlil qilish va sharhlashga o'rgatish orqali tanqidiy fikrlashni rag'batlantiradi. Bu ularga tarixiy voqealarning murakkabligini tushunishga va o'tmish va hozirgi kunning o'zaro bog'liqligini qadrlashga yordam beradi. Pedagogikada bu yondashuvdan o'quvchilarning ta'lim nazariyasi va amaliyoti haqida tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, ularning bilimli va fikrlovchi pedagog bo'lib yetishishini ta'minlash uchun foydalanish mumkin. Bundan tashqari, o'quvchilarda tarixiy ongni tarbiyalash ularga o'tgan avlodlarning taraqqiyoti va kurashlarini qadrlashga yordam beradi.⁷⁰ Bu xabardorlik mas'uliyat va uzluksizlik hissini rivojlantiradi, talabalarni ta'lim evolyutsiyasiga ijobiy hissa qo'shishga ilhomlantiradi.

Tarixiy yondashuvning pedagogikada qo'llanilishi

Tarixiy yondashuv o'qitish va o'qitishni yaxshilash uchun turli usullarda qo'llanilishi mumkin. Quyida ba'zi amaliy dasturlar mavjud:

Tarixiy misollar. O'qituvchilarni tayyorlash dasturlarida tarixiy misollardan foydalanish bo'lajak o'qituvchilarga pedagogik nazariyalar va amaliyotlarning rivojlanishini tushunishga yordam beradi. Misol uchun, Montessori usulining paydo bo'lishi va ta'sirini o'rganish muqobil ta'lim yondashuvlari haqida qimmatli tushunchalarni berishi mumkin.⁷¹

Qiyosiy tarixiy tahlil. Turli tarixiy davrlar va madaniyatlar bo'yicha ta'lim tizimini qiyosiy tahlil qilish ta'lim amaliyotidagi umumiylik va farqlarni aniqlashi mumkin. Ushbu yondashuv o'qituvchilarga zamonaviy kontekstlarga moslashtirilishi mumkin bo'lgan muvaffaqiyatli strategiyalarni aniqlashga yordam beradi.

O'quv dasturlariga integratsiya. O'quv rejasiga tarixiy yondashuvni kiritish talabalarga o'qishlaridagi kengroq kontekstni tushunishga yordam beradi. Masalan, tarix darslarida ta'lim tizimlarining evolyutsiyasi bo'yicha munozaralar, fan kurslari esa ilmiy bilimlarning tarixiy rivojlanishini o'rganishi mumkin.

O'qituvchilar malakasini oshirish. Pedagoglarning malaka oshirish dasturlari pedagogik nazariya va amaliyotni chuqur tushunish uchun tarixiy yondashuvdan foydalanishi mumkin. Ta'limning tarixiy sharoitini o'rganib, o'qituvchilar o'z kasbiga nisbatan kengroq nuqtai nazarni shakllantirishlari mumkin.⁷²

Qiyinchiliklar va cheklovlar

⁶⁹ Azizbek Toynor og T. et al. "O'ZBEKISTON TARIXI" FANINI O'QITISHDA O'QITUVCHIINING SHAXSIY SIFATLARI VA KASBIY KOMPETENTLIGIGA QO'YILGAN TALABLAR //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 5. – №. 1. – C. 71-77.

⁷⁰ Azizbek Toynor og T. et al. O'ZBEKISTON TARIXI-YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTI UCHUN POYDEVOR //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 4. – №. 2. – C. 541-546.

⁷¹ Montessori M. The Montessori method: the origins of an educational innovation: including an abridged and annotated edition of Maria Montessori's The Montessori method. – Rowman & Littlefield, 2004.

⁷² Gulmurodovna B. A. MALAKA OSHIRISH TIZIMIDA PEDAGOGLARNING MAHORATINI OSHIRISH //Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2023. – T. 11. – №. 3. – C. 9-15.

Tarixiy yondashuv ko'plab afzalliklarni taqdim etsa-da, u qiyinchiliklardan holi emas. Cheklovlardan biri tarixiy talqinda tarafkashlik ehtimoli. Tarixiy rivoyatlar ko'pincha ularni yozib olganlarning nuqtai nazaridan shakllanadi, bu esa voqealarni qisman yoki noto'g'ri tushunishga olib kelishi mumkin. Buni hal qilish uchun pedagog va tadqiqotchilar tarixiy manbalarni tanqidiy baholab, turli nuqtai nazarlarni izlashlari kerak. Yana bir qiyinchilik - bu zamonaviy muammolarni hal qilish hisobiga o'tmishga ortiqcha urg'u berish xavfi. Tarixiy tushunchalar qimmatli bo'lsa-da, ta'lim dolzarb va innovatsion bo'lib qolishini ta'minlash uchun ular istiqbolli yondashuvlar bilan muvozanatli bo'lishi kerak.

Xulosa. Tarixiy yondashuv pedagogikada muhim vosita bo'lib, ta'lim nazariyalari, tizimlari va amaliyotlari evolyutsiyasi haqida qimmatli tushunchalarni beradi. Ta'limning tarixiy kontekstini o'rganish orqali o'qituvchilar uning rivojlanishini yaxshiroq tushunishlari, uning madaniy va ijtimoiy ta'sirini qadrlashlari va tarixiy saboqlarni zamonaviy muammolarga qo'llashlari mumkin. Cheklovlarga qaramay, tarixiy yondashuv tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, madaniy merosni saqlash va ta'lim kelajagiga rahbarlik qilishning kuchli vositasi bo'lib qolmoqda. Shunday qilib, u o'quv tadqiqotlari va amaliyotining ajralmas tarkibiy qismidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Геращенко Н. В., Геращенко И. Г. Роль содержательно-исторического подхода в педагогике спорта //Научно-спортивный вестник Урала и Сибири. – 2018. – №. 3. – С. 65.
2. Кошкина Е. А. Понятийно-терминологический аппарат педагогики как предмет историко-педагогического исследования //Образование и наука. – 2012. – №. 5. – С. 83-95.
3. Геращенко Н. В., Геращенко И. Г. Роль содержательно-исторического подхода в педагогике спорта //Научно-спортивный вестник Урала и Сибири. – 2018. – №. 3. – С. 65.
4. Кошкина Е. А. Понятийно-терминологический аппарат педагогики как предмет историко-педагогического исследования //Образование и наука. – 2012. – №. 5. – С. 83-95.
5. Azizbek Toynor og T. et al. “O'ZBEKISTON TARIXI” FANINI O'QITISHDA O'QITUVCHIINING SHAXSIY SIFATLARI VA KASBIY KOMPETENTLIGIGA QO'YILGAN TALABLAR //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 5. – №. 1. – С. 71-77.
6. Azizbek Toynor og T. et al. O 'ZBEKISTON TARIXI-YANGI O 'ZBEKISTON TARAQQIYOTI UCHUN POYDEVOR //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 4. – №. 2. – С. 541-546.
7. Montessori M. The Montessori method: the origins of an educational innovation: including an abridged and annotated edition of Maria Montessori's The Montessori method. – Rowman & Littlefield, 2004.
8. Gulmurodovna B. A. MALAKA OSHIRISH TIZIMIDA PEDAGOGLARNING MAHORATINI OSHIRISH //Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2023. – T. 11. – №. 3. – С. 9-15.